TARIXIY-MADANIY MEROS VA SHAXSNING HUQUQIY IJTIMOIYLASHUVI: TARIX VA SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI INTEGRATSIYASINING FUQAROLIK JAMIYATIDAGI AHAMIYATI

Pozilova Muqaddas Xikmataliyevna
Namangan davlat pedagogika instituti stajyor-o'qituvchisi
G-mail: muqaddaspozilova727@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada tarixiy-madaniy merosning shaxs huquqiy ijtimoiylashuvidagi o'rni, tarix va san'atshunoslik integratsiyasi, arxeologik hamda etnologik manbalarning fuqarolik ongi va mas'uliyatini shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Tarixiy-madaniy meros, huquqiy ijtimoiylashuv, fuqarolik jamiyati, tarix, san'atshunoslik, arxeologiya, etnologiya, huquqiy ong, fuqarolik mas'uliyati, tarixiy xotira, milliy qadriyatlar.*

KIRISH

Tarixiy-madaniy meros jamiyatning tarixiy xotirasi va milliy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim manbadir. Uni tarix, arxeologiya, etnologiya va san'atshunoslik fanlari integratsiyasi asosida o'rganish shaxsning huquqiy ongi, fuqarolik mas'uliyati va jamiyatga daxldorlik hissini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois tarixiy-madaniy merosni asrash va yosh avlodga yetkazish zamonaviy fuqarolik jamiyatining muhim vazifalaridan biridir.

Tarixiy-madaniy meros jamiyatning tarixiy xotirasi, ma'naviy qadriyatlari va avlodlar o'rtasidagi ijtimoiy-madaniy uzviylikni ta'minlovchi muhim omillardan biridir. Shaxs tarixiy yodgorliklar, arxeologik topilmalar, me'moriy obidalar va xalqning etnomadaniy an'analari bilan tanishish orqali o'zining jamiyat oldidagi

mas’uliyati va madaniy merosga munosabatini shakllantiradi. Shu ma’noda, tarixiy-madaniy merosni o‘rganish jarayoni shaxsning nafaqat tarixiy bilimlarini, balki uning huquqiy va fuqarolik pozitsiyasini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.[1]. Tarixiy-madaniy meros shaxsning jamiyatdagi o‘z o‘rnini anglashida muhim ma’naviy asos vazifasini bajaradi. Undagi tarixiy tajriba insonni o‘z ajdodlari faoliyati va jamiyat taraqqiyoti bilan bog‘liq mas’uliyatni his etishga undaydi. Ayniqsa, tarixiy yodgorliklarga hurmat bilan munosabatda bo‘lish shaxsning ijtimoiy mas’uliyatini kuchaytiradi. Bunday munosabat asta-sekin huquqiy ong va fuqarolik madaniyatining shakllanishiga zamin yaratadi. Demak, tarixiy-madaniy merosni anglash shaxsning huquqiy ijtimoiylashuvining muhim boshlang‘ich omillaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.Tarix fani shaxsga jamiyat taraqqiyotining siyosiy, ijtimoiy va huquqiy jarayonlarini anglash imkonini beradi. Tarixiy voqealar va davlat-huquqiy munosabatlarning rivojlanishini o‘rganish orqali inson o‘z huquq va majburiyatlarining mazmunini chuqurroq anglay boshlaydi. Bizning fikrimizcha, tarixiy bilimga ega bo‘lgan shaxs jamiyatdagi huquqiy me’yorlarning shakllanishi va rivojlanishini yaxshiroq tushunadi hamda fuqarolik mas’uliyatini ongli ravishda qabul qiladi.[2]. Tarixiy-madaniy merosning shaxsga ta’siri, avvalo, tarixiy jarayonlarni ilmiy anglash orqali yanada chuqurlashadi. Tarix fani shaxsga jamiyatda huquq, burch, adolat va javobgarlik kabi tushunchalarning qanday shakllanganini tushunishga yordam beradi. Shu jihatdan tarixiy bilim huquqiy ijtimoiylashuvning kognitiv asosini tashkil etadi. Shaxs tarixiy tajribani anglagan sari bugungi jamiyatdagi huquqiy munosabatlarga nisbatan ongli munosabat shakllantiradi. Natijada tarixiy xotira fuqarolik ongining mazmuniy tarkibiy qismiga aylanadi.San’at va me’moriy yodgorliklar xalqning estetik qarashlari, ma’naviy dunyoqarashi va tarixiy tajribasini o‘zida mujassamlashtiradi. Tarixiy obidalarni san’atshunoslik nuqtayi nazaridan o‘rganish shaxsda milliy madaniyatga hurmat, estetik did va madaniy merosni asrash mas’uliyatini shakllantiradi. Shu sababli tarix va san’atshunoslik fanlarining integratsiyasi shaxsning ijtimoiylashuvi jarayonini

mazmunan boyitib, uning fuqarolik qadriyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. [3]. Tarixiy bilimni san'atshunoslik yondashuvi bilan uyg'unlashtirish shaxsning madaniy merosni yanada chuqurroq idrok etishiga imkon beradi. Chunki yodgorlikning tarixiy ahamiyati bilan bir qatorda uning badiiy va estetik mazmunini anglash ham muhimdir. Bunday kompleks yondashuv shaxsda milliy madaniyatga nisbatan daxldorlik tuyg'usini kuchaytiradi. Daxldorlik hissi esa madaniy boyliklarni asrashga nisbatan ijtimoiy va fuqarolik mas'uliyatini yuzaga keltiradi. Shu bois tarix va san'atshunoslik integratsiyasi huquqiy ijtimoiylashuvning ma'naviy-estetik omillarini mustahkamlovchi vosita sifatida qaralishi mumkin.Arxeologik va etnologik manbalar xalqning qadimgi turmush tarzi, ijtimoiy munosabatlari, urf-odatlari va madaniy taraqqiyoti haqida muhim ma'lumot beradi. Mazkur manbalarni o'rganish shaxsda tarixiy jarayonlarga nisbatan ilmiy yondashuvni shakllantirib, o'z milliy va umuminsoniy qadriyatlarini anglashiga imkon yaratadi. Bizningcha, tarixiy manbalarni chuqur o'rganish shaxsning jamiyatdagi o'rnini anglashiga va madaniy merosni muhofaza qilishga nisbatan fuqarolik mas'uliyatini kuchaytiradi. [4]. Arxeologik va etnologik manbalar tarixiy-madaniy merosning real va ishonchli dalillar asosida anglanishiga xizmat qiladi. Ushbu manbalar orqali shaxs o'z xalqining tarixiy tajribasi, turmush tarzi va qadriyatlari bilan bevosita bog'liq tasavvurlarni shakllantiradi. Bu jarayon milliy o'zlikni anglash bilan bir qatorda boshqa madaniyatlarga hurmat ruhini ham rivojlantiradi. Tarixiy va etnologik bilimlarning bunday uyg'unligi shaxsning ijtimoiy munosabatlarda mas'uliyatli ishtirok etish qobiliyatini oshiradi. Natijada tarixiy manbalarni o'rganish huquqiy ong, fuqarolik pozitsiyasi va madaniy mas'uliyatning o'zaro bog'liq holda rivojlanishiga xizmat qiladi.Fuqarolik jamiyatining rivojlanishi fuqarolarning ijtimoiy hayotdagi faol ishtiroki, o'z huquq va majburiyatlarini anglashi hamda jamiyat manfaatlariga daxldor masalalarga mas'uliyat bilan yondashuvi bilan chambarchas bog'liq. Tarixiy-madaniy merosni muhofaza qilish ham faqat davlatning vazifasi emas, balki fuqarolar, mahalla,

jamoat tashkilotlari va boshqa fuqarolik jamiyati institutlarining ham faol ishtirokini talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, tarix va san'atshunoslik fanlari integratsiyasi orqali yosh avlodda tarixiy xotira, huquqiy ong va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirish zamonaviy fuqarolik jamiyatining muhim vazifalaridan biridir.[5]. Yuqoridagi omillarning yakuniy natijasi shaxsning faol va mas'uliyatli fuqaro sifatida shakllanishida namoyon bo'ladi. Tarixiy bilim, san'atni anglash va etnomadaniy qadriyatlarga hurmat huquqiy ongning mazmunini boyitadi. Huquqiy ongning rivojlanishi esa shaxsni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga undaydi. Bunday shaxs tarixiy-madaniy merosni faqat o'tmishning yodgorligi sifatida emas, balki jamiyatning umumiy boyligi sifatida qabul qiladi. Shuning uchun tarix va san'atshunoslik fanlari integratsiyasi fuqarolik jamiyatida shaxsning huquqiy ijtimoiylashuvini ta'minlovchi muhim ilmiy-pedagogik va ijtimoiy omil sifatida baholanishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, tarixiy-madaniy merosni tarix, arxeologiya, etnologiya va san'atshunoslik fanlari integratsiyasi asosida o'rganish shaxsning tarixiy xotirasi, huquqiy ongi va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Tarixiy yodgorliklarni asrash va ularga hurmat bilan munosabatda bo'lish faol fuqarolik pozitsiyasining muhim ko'rinishidir. Shu bois tarixiy-madaniy merosdan ta'lim va tarbiya jarayonida samarali foydalanish zamonaviy fuqarolik jamiyatini rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi.Ijtimoiy himoya sohasidagi muammolarni hal etishga qaratilgan davlat dasturlari va hududiy loyihalarni ishlab chiqishda nodavlat notijorat tashkilotlari hamda boshqa fuqarolik jamiyati institutlarining ishtirokini kengaytirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1Abdullayev N.U. *San'at tarixi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2001. – B. 18–20.

2Asqarov A.A. *O'zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi*. – Toshkent: Universitet, 2007. – B. 12–15.

3. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – B. 29–30.

4. Odilqoriyev X.T. *Davlat va huquq nazariyasi*. – Toshkent: Adolat, 2018. – B. 45–47.

5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. – 61-modda.